

Kokkuhoidlik kellapoliitika

Ain Kallis, Ilmainimene, 25. oktoober 2003 00:00

Teist aastat jutti tuleb lumi maha enne talvekuud ja talveaega! Talvekuuks kutsusid meie esivanemad teatavasti novembrit, ning kellad keerame talveajale täna öösel.

Et homme hommikust alates saab tunnikese kauem magada, pole osutipööramise vastaseid kindla peale nii palju kui märtsi lõpul. Kevadkeeramise ajal on ju internet täis arvamusi stiilis: «Kellele küll, krt (võrgukeeli «kurat»), tuli pähe sihuke kellakruttimine?!»

Ma vastan!

Vana diplomaadi säästuprojekt

Valge aja kokkuhoidliku kasutamise peale tuli Ameerika teadlane (piksevarda leiutaja) ja riigitegelane Benjamin Franklin, kes oli aastail 1776–1785 USA saadik Pariisis. Vanahärral – ta iga lähenes juba 80-le – oli tavaks lugeda, kirjutada või malet mängida kella 3-4 hommikul ning magada siis kella 11. Ühel kevadhommikul olevat Franklin ärganud mingi müra peale juba kell kuus. Tegi silmad lahti ja – tuba oli valge! Vaatamata varasele kellaajale säras päike kõrgel taevas.

Kuulus teadusmees taipas hoobilt, et on elus maha maganud palju ilusaid päevi ning raisanud tohutu hulga lambiõli ja küünlaid. (Mida on küll tagantjärele pisut raske mõista – polnud Beni lapsepõlv ju sugugi kerge: peres oli seitseteist last!)

Pariisis elades kirjutas Franklin ajakirjale Journal de Paris hulga humoorikaid esseesid. Esimene neist ilmus 1784. aasta aprillis pealkirjaga «Säästuprojekt». Franklini arvutuste kohaselt kulutasid hilise ärkamisega pariislased küünaldele ja lambiõlile aastas 96 miljonit liivrit. Samas loos esitas Franklin linnaisadele ka mitu radikaalset ettepanekut, kuidas panna pealinlasi otstarbekamalt päevavalgust kasutama:

pärast loojangut võivad tänavail liikuda vaid arstid ja ämmaemandad;

päikesetõusul peavad helisema kirikukellad, kui see ei aita, paukuma kahurid;

tuleks määrata maks neile, kel valgel ajal on aknaluugid suletud;

jagada ühele perele vaid nael küünlaid nädalaks.

Nüüd, aastakümneid hiljem, ajavad inimesi varem üles mitte kirikukellad või kahuripaigud, vaid kõrgemalt poolt antud seina-, käe- ja muude kellade keeramise käsud.

Idee kevadel kella keerata tuli 1907. aastal londonlasel William Willettil. Ta tegi ettepaneku nihutada valgumaks aastaajaks seiereid ettepoole 80 minuti võrra. Aga mitte korraga, vaid suve edenedes jupphaaval, 20 minuti kaupa. Sügisel jälle samamoodi tagasi. Ja ei mingeid mõtteid kohanemisvaevustest lastel või vanureil!

Britid jõudsid suveaja (mida ameeriklased nimetavad päevavalguse säästmise ajaks – Daylight Saving

Time) rakendamiseni I maailmasõja ajal. Inglise eeskujul liitusid kellakeerajatega ka Saksamaa ja USA – eesmärgiks oli kütuse kokkuvõid. II maailmasõja ajal lükkasid inglased suvel kellad ette isegi 2 tundi.

Kellaaeg on poliitika

Praegu on suveaeg kasutusel umbes 70 riigis nii põhja- kui ka lõunapoolkeral. Suveaeg algab põhjamaades harilikult märtsi lõpul või aprilli alguses ning lõpeb oktoobris.

«Aja ühtsus on vajalik turu latusaks funktsioneerimiseks ning transpordi ja side sujumiseks,» leiab Euroopa Liit.

Suurriikidest ei rakenda suveaega vaid Jaapan. Põhjus: farmerid ei soovi kellakeeramist ning haridusministeeriumi väitel segavat pikendatud õhtud lapsi õppimast! Kruttimispoliitikat ei kasutata ka paljudes ekvatoriaal- ja troopikamaades, kus päeva pikkus aasta jooksul suurt ei muutu, erand on Egiptus, Namiibia, osaliselt Brasiilia ja Austraalia.

Pindalalt suurtes riikides leiab huvitavaid erandeid. Näiteks kehtib suures Hiinas vaid üks aeg, USAs on aga oma, üldriiklikult erinev aeg kolmes osariigis (Hawaii, Arizonas ja Indianas, neist viimases esineb county kaupa isegi kolme sorti aega!).

Kellakeeramise saad väljendada ka poliitilist suhtumist. Mäletame ju kõik, kuidas 1989. aastal võeti Eestis Moskva (=Vene) aja asemel kasutusele Eesti vööndiaeg. Kuuldavasti otsustab Iisraeli valitsus igal aastal eraldi, kas minna ja kuidas minna suveajale. Palestiina omavalitsus kasutab tavaliselt suveaega, iseseisvuse märgiks läheb ta aga sellele üle Iisraelist erineval ajal.

Teeme uue traditsiooni

Meenutame Tammsaare sõnu: «Kui me tahame kellegi silmas midagi maksta, peame olema rahvuslikult omapärased.»

Pakun siis ka välja uue tava – kellakruttimise alal. Tallinna püstitataval vabadusekellal võiksid olla nii seierid kui ka elektrontabloo. Viimane näitaks rahvale, mitu päeva on möödunud iseseisvuse ning taasiseseisvumise kehtestamisest. Teisel pool platsi võiks Moskva kohviku kohal rippuda suur kell, mis käiks jällegi idanaabri ajas.

Igal märtsi ning oktoobri viimase pühapäeva öösel kell kaks (või oli see kell kolm?) suunduks linnapea koos saatjaskonnaga tähtsa kella juurde, abilinnapeade abil upitatakse ta sihverplaadini ning hümniga saatel keeratakse osutid tunni võrra ette või taha. Seejärel möödub protsessioon nn. Moskva ajaga kellast ja orkester mängib Beethoveni 5. sümfooniast parastavat fraasi «nänn-nänn-nänn-näää!» (tuntud ka saatuse teemana).